

Joachim Roman Bar

Rewizja odpustów zakonów i stowarzyszeń

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 12/1-2, 137-146

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JOACHIM ROMAN BAR OFMCONV.

REWIZJA ODPUSTÓW ZAKONÓW I STOWARZYSZEŃ

Treść: Wstęp, I. Postanowienia konst. „Indulgentiarum doctrina”, II. Sposób dokonania rewizji, III. Wyjaśnienia, Dodatek źródłowy.

Wstęp

Wydana dnia 1 stycznia 1967 r. a ogłoszona 30 stycznia tegoż roku przez pap. Pawła VI konstytucja apostolska „Indulgentiarum doctrina”¹ na nowo uregulowała sprawę zyskiwania odpustów nie tylko przez wszystkich wiernych, ale także przez członków stanów doskonałości oraz stowarzyszeń o których mowa w kanonach 684—725. Wiadomo bowiem, że dotychczas tak należący do zakonów jak i stowarzyszeń posiadali liczne możliwości zyskiwania odpustów częściowych i zupełnych, istniały odrębne spisy tych odpustów, wyliczające dni, warunki itp.

W związku z ogólną reorganizacją prawa kościelnego o odpustach² należy obecnie uporządkować sprawę zyskiwania tychże przez osoby należące do stanów doskonałości i stowarzyszeń kościelnych, co nakazała konstytucja „Indulgentiarum doctrina”. Chodzi tutaj nie o sposób zyskiwania odpustów, bo zasady konstytucji jednakowo obowiązują wszystkich duchownych, zakonników i wiernych w Kościele, ale o dni, w których można korzystać z odpustu — zwłaszcza zupełnego.

I. Postanowienie konstytucji „Indulgentiarum doctrina”

Zgodnie z zasadami wyłożonymi w konstytucji apostolskiej „Indulgentiarum doctrina” i przepisami prawnymi tamże ujętymi w formie

¹ AAS 59 (1967) 5—24.

² Por. mój artykuł: *Nowe zasady korzystania z odpustów*. *Collectanea theologica* 37 (1967) fasc. II s. 97—104.

dwudziestu norm, należy poddać rewizji również spisy czy zbiory odpustów poszczególnych zakonów i stowarzyszeń.

Oto postanowienie zawarte w normie 14: „Wykazy i zbiory odpustów (elenchi et summaria indulgentiarum) zakonów, zgromadzeń zakonnych, stowarzyszeń prowadzących życie wspólne bez ślubów, instytutów, a także pobożnych stowarzyszeń wiernych, powinny być podane jak najszybciej rewizji, tak by odpust zupełny można było zyskiwać tylko w niektóre dni ustalone przez Stolicę Apostolską na wniosek najwyższego przełożonego, lub przez ordynariusza miejscowego jeśli chodzi o pobożne stowarzyszenia”.

Obowiązek zwrócenia się do Stolicy Apost. o przejrzenie wykazów odpustów odnosi się więc do wszystkich stanów doskonałości chrześcijańskiej istniejących obecnie w Kościele i do wszystkich pobożnych stowarzyszeń wiernych, a więc trzecich zakonów, bractw i pobożnych związków.

Sprawa ta ma być załatwiona w ciągu roku od wydania konstytucji apostolskiej³. I jest dodana sankcja: odpusty, które nie będą zatwierdzone, tracą wszelką swą moc, po upływie dwu lat od dnia wydania⁴ konstytucji „Indulgentiarum doctrina”, czyli z ukończeniem 1968 r.

II. Sposób dokonania rewizji

1. Wskazania ogólne

Zgodnie z normą 14, Stolica Apost. ma zamiar zatwierdzić odpusty zupełne, które mogą zyskać członkowie stanów doskonałości i stowarzyszeń pobożnych „tylko w niektóre dni” (peculiaribus tantum diebus). W praktyce może być trudność, które dni przedstawić Stolicy Apost. i jakie tu obowiązują kryteria.

Z pomocą przyszła — tak przełożonym zakonnym jak i ordynariuszom miejscowym — Penitencjaria Apostolska, która podała wskazania praktyczne⁵, o czym niżej.

Nadto trzeba przypomnieć, że członkowie stanów doskonałości i pobożnych stowarzyszeń mogą zyskać odpusty tak jak wszyscy wierni,

³ O tym mówi jedna z norm przejściowych, umieszczona w konstytucji po normie 20-tej.

⁴ Tekst oryginalny podaje „biennio a die huius Constitutionis”, co można tłumaczyć od daty wydania (1. I. 1967 r.) lub od daty promulgowania (30. I. 1967 r.). Jeżeli przyjęłoby się termin promulgacji, to dwuletni okres skończył się 30. I. 1969 r.

⁵ Zob. tekst tych wskazań i komentarz: Novarrio Jacobus, *De indulgentiis religiosorum recognoscendis*, Commentarium pro Relig. et Mission. 47 (1968) 172—177.

w dniach i po wypełnieniu pobożnych praktyk, wyliczonych w nowym zbiorze odpustów⁶ (*Enchiridion indulgentiarum*) zatwierdzonym dekretem Penitencjarii Apost. dnia 29 czerwca 1968 r. Wobec tego nie ma potrzeby prosić o podobny odpust dla zakonu czy pobożnego stowarzyszenia.

Zwraca jednak uwagę Penitencjarii Apost.⁷, że obecnie nie mogą członkowie zakonów zyskiwać odpustów na mocy agregacji dokonanej do innego zakonu. Także przypomina, że nie wszystkie prośby przełożonych zakonnych i ordynariuszy w sprawie rewizji wykazu odpustów według nowych przepisów będą brane pod uwagę, ale Penitencjaria Apost. dostosuje je do obecnej praktyki.

2. Odpusty dla zakonów

Prośbę o rewizję odpustów zakonnych składa Penitencjarii Apostolskiej generalny przełożony zakonny lub generalna przełożona, nawet w zakonach na prawie diecezjalnym.

W zakonach męskich, posiadających w Rzymie swoich prokuratorów generalnych, prośbę przedstawia tenże przedstawiciel zakonu przy Kurii Rzymskiej, a gdy zakon nie ma prokuratora generalnego, prośbę przesyła bezpośrednio do Penitencjarii Apost. sam przełożony generalny.

Przełożone generalne zakonów żeńskich mogą także posłać swą prośbę o rewizję odpustów bezpośrednio do Penitencjarii Apost., albo przez pośrednictwo kurii generalnej zakonu męskiego, do którego są agregowane. Wyrabia się jednak praktyka, że przełożone generalne posyłają swe prośby do Penitencjarii Apost. za pośrednictwem kurii biskupiej domu głównego zgromadzenia. Ordynariusz miejscowy domu głównego poleca prośbę przełożonej generalnej i do niego przychodzi potem reskrypt Penitencjarii.

Stosownie do wyżej wspomnianych wskazań Penitencjarii, według obecnej praktyki pragnie Penitencjaria udzielić odpustu zupełnego w następujących dniach:

⁶ Zbiór z dekretem Penitencjarii Apost. i z zasadami dotyczącymi zyskiwania odpustów został ogłoszony w formie książki: *Enchiridion indulgentiarum, normae et concessionis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1968 ss. 118.

⁷ Np. tak widziałem w dołączonym wyjaśnieniu do reskryptu potwierdzającym odpusty Zgromadzenia ss. Benedyktyniek Samarytanek, Archiwum Zgrom. w Niegowie.

- A) Dla całego zakonu:
1. w dniu święta patronalnego albo w uroczystość głównego Patrona,
 2. w uroczystość Założyciela, o ile jest beatyfikowany lub kanonizowany,
 3. z okazji kapituły generalnej.
- B) Dla poszczególnych domów zakonnych:
1. w uroczystość głównego Patrona domu,
 2. w uroczystości Świętych lub Błogosławionych, których przechowuje się ciała lub znaczne relikwie (w domu, kościele, kaplicy),
 3. na zakończenie zakonnej wizytacji.
- C) Dla poszczególnych członków zakonu:
1. w dniu rozpoczęcia nowicjatu,
 2. w dniu złożenia pierwszej profesji,
 3. w dniu złożenia profesji wieczystej,
 4. w dniu jubileuszu 25, 50, 60 i 75-lecia pierwszej profesji.

Do punktu A) (odpusty dla całego zakonu) można by jeszcze poprosić o kilka innych odpustów zupełnych, w uroczystości czy rocznice szczególnie czczone w zakonie, np. w rocznicę powstania zgromadzenia, zatwierdzenia konstytucji, w uroczystość jakiegoś Świętego szczególnie czczonego w zakonie itp., podając w prośbie dzień i odpowiednią rację. Według obecnej praktyki, Penitencjaria dopuszcza w nadaniach odpustów 8 tego rodzaju dni dla całego zakonu.

Odpowiedź Penitencjarii Apost. przychodzi do przełożonych generalnych w formie związłego reskryptu, bez obowiązku starania się o pismo papieskie w formie brewe. Reskrypt ma znaczenie na zawsze, z mocą prawną od daty jego wydania.

Obecnie, przy ustalonej praktyce rewizji odpustów zakonnych przez Penitencjarię Apost., mógłby przełożony generalny zaznaczyć, że prosi o zatwierdzenie odpustów dla swego zakonu w formie przyjętej już w Penitencjarii, a nadto — z tych a tych powodów — prosi o udzielenie odpustów zupełnych w innych dniach (tu wyliczy te dni).

3. *Odpusty dla pobożnych stowarzyszeń*

Prośbę do Penitencjarii Apost. w sprawie rewizji odpustów zupełnych pobożnych stowarzyszeń składają ordynariusze miejscowi tych diecezji, gdzie istnieją dane stowarzyszenia. Natomiast gdy kierownic-

two duchowne jakiegóś stowarzyszenia należy do określonego zakonu, sprawę załatwiają przełożeni generalni zakonni, np. odnośnie do trzech zakonów świeckich.

Według obecnej praktyki, Penitencjaria Apost. stale zgadza się na udzielenie odpustu zupełnego w dwu przypadkach:

1. w dniu święta patronalnego albo w uroczystość głównego Patrona stowarzyszenia,
2. w dniu zapisania się do stowarzyszenia.

Jeżeli pragnie się otrzymać odpust zupełny jeszcze w inne dni, trzeba podać, jaki cel ma to stowarzyszenie, jakie praktykuje dzieła pobożności i miłosierdzia ⁸.

III. Wyjaśnienia

1) Najpierw trzeba podkreślić, że odpusty wyliczone w reskrypcie Penitencjarii Apost. mogą zyskać tylko ci, którzy są członkami danego stanu doskonałości albo stowarzyszenia, a nie inni wierni.

Przynależność (członkostwo) określa się zgodnie z konstytucjami czy statutami. W zakonach z łask duchownych (a do tych należą odpusty), korzystają już i nowicjusze, zgodnie z kan. 567. W trzecich zakonach świeckich począwszy od dnia obłóczyn, w innych pobożnych stowarzyszeniach od dnia zapisania się do tegoż, zgodnie ze statutem.

2) Odpusty nadane dla całego zakonu może zyskać członek zakonu bez względu gdzie przebywa w danym dniu.

Z odpustów nadanych poszczególnym domom zakonnym korzystają zasadniczo ci, którzy prawnie należą do danego domu. Zdaje mi się, że jednak nic nie stoi na przeszkodzie, aby z odpustu mogli skorzystać członkowie innych domów zakonnych, przypadkowo (dla załatwienia sprawy, z racji rekolekcji itp.) prawnie znajdujący się w danym domu, gdyż i oni w jakiś sposób — na mocy przepisów konstytucji — włączają się do domu, biorą udział w aktach wspólnych domu, podlegają przełożonemu domowemu itp.

3) Odpusty zupełne nadane zakonowi i pobożnym stowarzyszeniom zyskuje się przy zachowaniu ogólnych przepisów o odpustach, ustalonych w konstytucji „*Indulgentiarum doctrina*”. Trzeba więc pamiętać, że odpust zupełny można uzyskać tylko raz dziennie ⁹, że należy wykluczyć wszelkie upodobanie (przywiązanie) do jakiegokolwiek grzechu nawet powszedniego i że trzeba wypełnić trzy zwykłe warunki,

⁸ Por. Novarro, *De indulgentiis* s. 172.

⁹ Dlatego gdyby profesja wieczysta wypadła w dniu Patrona głównego zgromadzenia, dana zakonnica może zyskać tylko jeden odpust zupełny.

którymi są: spowiedź sakramentalna, Komunia św., modlitwa w intencji papieża.

4) Ale praktyka Penitencjarii Apost. dodała dla członków stanów doskonałości i pobożnych stowarzyszeń jeszcze nowy warunek, co wyraźnie zaznacza każdy reskrypt Penitencjarii Apost. Mianowicie, aby odnowić, przynajmniej prywatnie, obietnicę wiernego wypełnienia obowiązków swego powołania.

W stanach doskonałości będzie to więc odnowienie profesji, czy przysięgi, przyrzeczenia, w stowarzyszeniach: obowiązków nałożonych statutem. Nie jest natomiast przepisany sposób odnowienia profesji czy obietnic.

Warunek ten wynika z nowego poglądu na odpusty, wyjaśnionego w konst. „*Indulgentiarum doctrina*”, aby je głębiej przeżywać i aby zyskiwanie ich służyło rozwojowi życia nadprzyrodzonego w duszy. A przecież członkowie stanów doskonałości, jak również pod pewnym względem i członkowie pobożnych stowarzyszeń, powinni więcej dbać o rozwój tego życia.

5) Praktyczną ilustracją wyłożonych w artykule zasad będzie dodatek źródłowy. Unaoczni on, jak już została przeprowadzona rewizja odpustów w niektórych zakonach i pobożnych stowarzyszeniach.

DODATEK ŹRÓDŁOWY

I. Indulgentiae pro Ordine Fratrum Minorum Conv

Beatissime Pater,

Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium humiliter petit ut, ad normam Constitutionis Apostolicae „*Indulgentiarum doctrina*” diei 1 Ianuarii 1967, n. 14, *Indulgentiae*, a Sancta Sede sodalibus praedicti Ordinis concessae, recognoscantur.

Et Deus, etc.

Die 24 Octobris 1967.

Sacra Paenitentiarum, de speciali et expressa Apostolica Auctoritate, benigne concedit plenariam Indulgentiam, a praedictis sodalibus acquirendam, dummodo, suetis conditionibus (confessione, communione et oratione ad mentem Summi Pontificis) rite adimpletis, emiserint vel renovaverint, saltem privatim, promissionem fideliter explendi suae vocationis officia:

I. Pro toto Instituto:

- diebus festis Immaculae Conceptionis B. M. V., S. Francisci Assisiensis, S. Ioseph Sponsi B. M. V., S. Antonii Patavini, S. Bonaventurae Ep., S. Iosephi a Cupertino, S. Clarae Assisiensis et Omnium Sanctorum Seraphici Ordinis;
- occasione Capituli generalis.

II. Pro singulis domibus:

- die festo Patroni principalis domus;
- diebus festis Sanctorum vel Beatorum, quorum ibidem servatur Corpus vel Reliquia insignis;
- in fine regularis visitationis.

III. Pro singulis sodalibus:

- die ingressus in novitiatum;
- die primae professionis;
- die perpetuae professionis;
- in anniversaria 25, 50, 60 et 75 primae professionis.

Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione ¹⁰.

II. Indulgentia diei 2 Augusti

Beatissime Pater,

Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium humiliter petit ut christifideles, confessi, sacra Synaxi refecti et ad mentem Summi Pontificis semel Pater at Ave vel quamlibet aliam orationem pro sua pietate recitantes, Indulgentiam plenariam die 2 Augusti vel, de consensu Ordinarii, die Dominico proxime antecedenti aut subsequenti, semel acquirere valeant, si quamlibet praedicti Ordinis ecclesiam vel oratorium publicum aut (pro legitime utentibus) semipublicum devote visitaverint ibique Pater et Credo recitaverint.

Et Deus, etc.

Die 8 Novembris 1967.

Sacra Paenitentiarum Apostolica benigne annuit pro gratia iuxta preces, in perpetuum absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione. Contrariis quibuslibet minime obstantibus ¹¹.

III. Indulgentiae pro Congregatione Virginum a Praesentatione B. M. V.

A)

Beatissime Pater,

Antistita Generalis Congregationis Sororum a Praesentatione B. M. V., cuius princeps domus in urbe Cracoviensi extat, humiliter petit ut, ad normam Constitutionis Apostolicae „Indulgentiarum doctrina” diei 1 ianuarii 1967, n. 14 Indulgentiae, a Sancta Sede sodalibus praef. Congregationis concessae, recognoscantur.

¹⁰ Commentarium Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium 64 (1967) 381—382.

¹¹ Tamże s. 384.

Et Deus, etc.

Die 18 martii 1968.

SACRA PAENITENTIARIA, de speciali et expressa Apostolica Auctoritate, benigne concedit plenariam Indulgentiam, a praedictis sodalibus acquirendam, dummodo, suetis conditionibus (confessione, communione et oratione ad mentem Summi Pontificis) rite adimpletis, emiserint vel renovaverint, saltem privatim, promissionem fideliter explendi suae vocationis officia:

I. Pro toto Instituto:

— diebus festis Praesentationis B. M. V., Apparitionis Deiparae Virginis Immaculatae, B. Mariae Virg. a Mercede, Sacramenti Cordis Iesu, S. Ioseph Sponsi B. M. V., S. Francisci Assisiensis et S. Euphemiae Virg. et Mart.;

— occasione Capituli generalis.

II. Pro singulis domibus:

— die festo Patroni principalis domus;

— diebus festis Sanctorum vel Beatorum, quorum ibidem servatur Corpus vel Reliquia insignis;

— in fine regularis visitationis.

III. Pro singulis sodalibus:

— die ingressus in novitiatum;

— die primae professionis;

— die perpetuae professionis;

— in anniversario 25, 50, 60 et 75 primae professionis.

Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

B)

Beatissime Pater,

Antistita Generalis Congregationis Sororum a Praesentatione B. M. V., cuius praecipua domus in urbe archiepiscopali Cracoviensi exstat, humiliter petit ut sodales praedictae Congregationis, confessae, sacra Synaxi refectae et ad mentem Summi Pontificis Pater et Ave vel quamlibet aliam orationem pro sua pietate recitantes, Indulgentiam plenariam die 2 augusti vel, de consensu Ordinarii, die Dominico proxime antecedenti vel subsequenti, semel acquirere valeant, si quamlibet ecclesiam aut oratorium eiusdem Congregationis devote visitaverint ibique Pater et Credo recitaverint.

Et Deus, etc.

Die 18 martii 1968.

SACRA PAENITENTIARIA APOSTOLICA benigne annuit pro gratia iuxta preces in perpetuum absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione. Contrariis quibuslibet minime obstantibus¹².

¹² Archiwum Zgrom. PP. Prezentek, Kraków.

IV. Indulgentiae pro Clarissis

Beatissime Pater,

Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium humiliter petit ut, ad normam Constitutionis Apostolicae „Indulgentiarum doctrina” diei 1 Ianuarii 1967, n. 14, Indulgentiae, a Sancta Sede Monialibus Clarissis concessae, recognoscantur.

Et Deus, etc.

Die 24 Octobris 1967.

Sacra Paenitentiarum, de speciali et expressa Apostolica Auctoritate, benigne concedit plenariam Indulgentiam, a praedictis sodalibus acquirendam, dummodo, suetis conditionibus (confessione, communione et oratione ad mentem Summi Pontificis) rite adimpletis, emiserint vel renovaverint, saltem privatim, remissionem fideliter explendi suae vocationis officia:

I. Pro toto Instituto:

— diebus festis S. Francisci Assisiensis, S. Clarae Assisiensis, Immaculae Conceptionis et Praesentationis B. M. V., S. Coetae Virg., S. Catharinae a Bononia, S. Veronicae de Julianis et S. Agnetis Assisiensis;

— occasione Capituli generalis.

II. Pro singulis domibus:

— die festo Patroni principalis domus;

— diebus festis Sanctorum vel Beatorum, quorum ibidem servatur Corpus vel Reliquia insignis;

— in fine regularis visitationis.

III. Pro singulis sodalibus:

— die ingressus in novitiatum;

— die primae professionis;

— die perpetuae professionis;

— in anniversario 25, 50, 60, et 75 primae professionis.

Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione ¹³.

V. Indulgentiae Tertii Ordinis saecularis

Beatissime Pater,

Moderator in spiritualibus Sodalitatis Tertii Ordinis saecularis Fratrum Minorum Conventualium, humiliter petit ut, ad normam Constitutionis Apostolicae „Indulgentiarum doctrina” diei 1 Ianuarii 1967, n. 14, Indulgentiae, a Sancta Sede sodalibus praef. Sodalitatis concessae, recognoscantur.

Et Deus, etc.

Die 24 Octobris 1967.

Sacra Paenitentiarum, de speciali et expressa Apostolica Auctoritate, benigne concedit plenariam Indulgentiam, a praedictis sodalibus acquirendam, dum-

¹³ Comment. Ord. F. M. Conv. 64 (1967) 383—384.

modo, suetis conditionibus (confessione, communione et oratione ad mentem Summi Pontificis) rite adimpletis, emiserint vel renovaverint, saltem privatim, promissionem fideliter servandi consociationis statuta:

1. — die inscriptionis et professionis;
2. — diebus festis S. Francisci Assisiensis, S. Ludovici Regis, Immaculae Conceptionis B. M. V., S. Elisabeth Vid., S. Margaritae a Cortona, S. Rosae a Viterbio, S. Ferdinadi Regis et S. Rochi Conf.

Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione ¹⁴.

VI. Indulgentiae Militiae M. I.

Beatissime Pater,

Moderator in spiritualibus Consociationis v. „Milizia di Maria Immacolata”, cuius princeps sedes in alma Urbe exstat, humiliter petit ut, ad normam Constitutionis Apostolicae „Indulgentiarum doctrina” diei 1 Ianuarii 1967, n. 14, Indulgentiae, a Sancta Sede sodalibus praef. Consociationis concessae, recognoscantur.

Et Deus, etc.

Die 24 Octobris 1967.

Sacra Paenitentiarum, de speciali et expressa Apostolica Auctoritate, benigne concedit plenariam Indulgentiam, a praedictis sodalibus acquirendam, dummodo, suetis conditionibus (confessione, communione et oratione ad mentem Summi Pontificis) rite adimpletis, emiserint vel renovaverint, saltem privatim, promissionem fideliter servandi consociationis statuta:

1. — die inscriptionis;
2. — diebus festis Immaculae Conceptionis, Annuntiationis et Assumptionis B. M. V., Apparitionis Deiparae Virginis Immaculae, Apparitionis B. M. V. de Fatima, S. Francisci Assisiensis et die anniversaria foundationis praef. Consociationis.

Praesenti in perpetuum valituro absque ulla Apostolicarum Litterarum in forma brevi expeditione ¹⁵.

ARGUMENTUM

Iuxta n. 14 constitutionis apost. „Indulgentiarum doctrina” de die 1. I. 1967 a., Auctor quomodo Ordines, Congregationes religiosas, Societates in communi viventes, Instituta saecularia necnon piae fidelium Consociationes ad S. Paenitentiarum Apost. recurrere debent pro recognitione elenchorum et summariorum indulgentiarum tractat. Novam praxim hac in re a S. Sede Apost. adhibitam retulit, atque normas interpretationis rescriptorum S. Paenitentiarum Apost. explanavit. In appendice quaedam rescripta nuper edita, tamquam exempla novae praxis, citantur.

¹⁴ Tamže s. 382—383.

¹⁵ Tamže s. 383.